

УДК 394.2:[391:746.3] (477+100)

DOI 10.31654/2520-6966-2024-25F-111-240-257

Рендюк Т. Г.

доктор історичних наук, провідний науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України
orcid: 0009-0000-1361-0316
rendiuk55@ukr.net

День вишиванки – еволюція свята від культурного заходу регіонального значення до всесвітнього дня вишиванки

День вишиванки – це свято, яке об'єднує українців усього світу і прославляє нашу культуру та традиції. День вишиванки у 2006 році заснувала Л. Воронюк, тодішня студентка Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Вона запропонувала своїм колегам-студентам обрати один день і всім разом прийти на заняття у вишиванці. Спочатку у вишитому одязі до університету прийшли кілька десятків студентів. Потім до акції долучилися деякі викладачі, а з роками свято ставало дедалі популярнішим. У 2024 році свято випало на 16 травня. Всесвітній день вишиванки відзначають щорічно також у третій четвер травня. Це міжнародне свято покликане зберегти давні народні традиції створення та носіння етнічного вишитого українського одягу. У цей день по всьому світу українці об'єднуються в одній ідеї і демонструють, що мають власну самоідентифікацію та національний код. Цей день нагадує про свою національну та громадянську позицію, культурну освіченість та духовну свідомість.

На основі аналізу різноманітного фактологічного матеріалу українського та зарубіжного походження доведено, що вишиванка для українців – глибинний символ національної ідентичності, ознака самовираження нашого народу, його етнічний бренд. Вишиванка – це національний символ, що об'єднує тих, хто серцем і душею вболіває за свою Батьківщину, поважає багаті традиції українського народу, прославляє безцінні культурні надбання на теренах нашої країни та далеко за її межами. Вона передає ці національні цінності від старших поколінь українців до молодих, чим забезпечується континуїтет українства в усьому світі.

Вперше досліджена особлива роль вишиванки як індикатора національної ідентичності закордонних українців – як для класичної діаспори, так і для сучасної, нової, хвилі емігрантів, спровокованої нинішньою російською військовою агресією проти України. Окремий наголос робиться на участі дітей закордонних українців у проведенні численних заходів, а саме: Всесвітнього дня вишиванки, Дня святого Миколая, Різдва, Великодня тощо. Отже, українську історію, культуру та свята наших співвітчизників за

кордоном неможливо уявити без української вишиванки.

На тлі формування й кристалізації глобалізованого українського етнічного простору як результат масової еміграції мешканців України до 150 зарубіжних країн унаслідок сучасної повномасштабної фази російсько-української війни з його єдиним українським мовним всесвітом, логічно виникає і підвищений науковий інтерес до вивчення й висвітлення ролі української вишиванки у формуванні та збереженні національної ідентичності українців, у тому числі і зарубіжжя, чим пояснюється актуальність пропонованого дослідження.

Ключові слова: День вишиванки, народна вишивка, українці зарубіжжя, символ, обсеріг.

Відмінною особливістю української вишиванки є те, що ареал її розповсюдження охоплює не лише власні географічні межі Української держави, але й надзвичайно широкий простір проживання етнічних українців у всьому світі. Цьому посприяла і нинішня повномасштабна фаза понад 10-річної війни Росії проти України, яка спровокувала глибинні тектонічні зміни не лише в гуманітарній, соціальній, мілітарній, безпековій, політичній, економічній, демографічній сферах, але й призвела до появи безпрецедентного явища світового масштабу, а саме до глобалізації українства та українізації світу. Безпосереднім маркером цього феномену є масовий виїзд мешканців України як прямий негативний наслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2024 р. За даними Державної служби статистики України, станом на 1 лютого 2022 р., тобто за три тижні до масованого вторгнення російської армії у межі нашої держави, чисельність населення України, яке проживало в її межах на постійній основі, становила 40 960 795 осіб[1]. Лише за неповний перший рік російсько-української війни цей маркер скоротився на 9 560 795 осіб: за оцінками експертів Українського центру охорони здоров'я (УЦОЗ), станом на кінець 2022 р. населення України становило близько 31,4 млн людей[2]. Але не можна нехтувати відповідними даними Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України. «Ми спробували оцінити чисельність населення на 1 січня 2023 року в кордонах країни на 1 січня 2022 року. У нас вийшла варіація від 28 до 34 мільйонів осіб. Левова частка цієї варіації пов'язана з тим, що ми не розуміємо, що відбувається з міграцією», – зазначила на початку травня 2023 року директорка Інституту Е. Лібанова[3]. Отже, лише за перший рік війни населення України стрімко скоротилося на понад 10 млн осіб, у першу чергу внаслідок вимушеної масової еміграції. Це наймасштабніший виїзд

мешканців з однієї країни після Другої світової війни, який дорівнюється безповоротним втратам українського населення під час тієї війни та який є набагато більшим, ніж у 2014 р., коли через політичну та економічну кризу свою країну залишили 6,8 млн венесуельців, у 2015–2016 рр. від війни втекли 6,7 млн сирійців[4, с. 81], а у 2021 році Афганістан залишили приблизно 5,5 млн осіб.

Безперечно, динаміка кількісних показників зовнішньо переміщених осіб (ЗПО) з України до зарубіжних країн постійно змінюється, насамперед, через вже розпочатий позитивний процес повернення вимушених переселенців в Україну. Станом на початку 2024 р., за даними ООН, за кордоном перебували понад 6 млн українських ЗПО. Більшість з них знаходяться в країнах Європи, зокрема у Німеччині (1 270 150 осіб, 29,5 % від загальної кількості у ЄС), Польщі (951 560; 22,1 %) та Чехії (381 190; 8,9 %). Водночас у січні 2024 р. стало менше українців із тимчасовим захистом в Італії (-18 125 осіб; - 11,2 %); Естонії (-225; - 0,6 %); Франції (-205; - 0,3 %) та Люксембурзі (-10; - 0,2 %)[5].

Отже, мозаїка етнічного ареалу проживання українців у світі постійно змінюється, але тенденція до стабілізації їх кількості зберігається: мільйони вимушених емігрантів не поспішають повертатися в Україну і чим довше тягнеться війна, тим менше шансів на їх повернення додому. У контексті перспектив повернення вимушених українських втікачів від війни із-за кордону до України вважаємо за доцільне привернути увагу до наступного зауваження методологічного характеру: яким буде відсоток повернень спрогнозувати на даному, початковому етапі нашого дослідження стає складно, тому що занадто багато соціологічних центрів та фірм проводять різні соціологічні обстеження наших мігрантів щодо повернення. Всі обстеження проходять за різною методологією, але, зазвичай, опитують людей у телефонному режимі. Зрозуміло, що опитування проводяться вибірково за наявних номерів абонентів. Тобто казати, що вибірка у цих дослідженнях репрезентована, навряд чи можна.

Авторською новизною у представленому дослідженні є вперше оприлюднене наукове словосполучення: «глобалізоване українство». Підставою для його внесення до наукового обігу стали вражаючі статистичні, демографічні, етнографічні, соціально-економічні, культурно-освітні, духовно-релігійні, ментально-поведінкові результати безпрецедентно масштабних еміграційних процесів внаслідок нинішньої російсько-української війни. Як наслідок відбувається унікальна в історії українського народу інтерференція, комплементарність,

взаємопроникнення, доповнення та збагачення його вітчизняного і зарубіжного компонентів, своєрідна зустріч етнічних українців на всіх паралелях та меридіанах світу, безпосереднім результатом чого стає прискорене подолання попередньої ментальної різниці між класичною діаспорою та нинішніми мешканцями України з одночасним формуванням і кристалізацією єдиного глобального українського етнічного простору. Важливим маркером цього простору стає той достеменний факт, що українська мова набуває очевидних ознак всесвітньої мови, якою все більше розмовляють не лише представники різних генерацій-вихідців з України, які наразі офіційно проживають у понад 150 країнах світу, але і зростає число зарубіжних дипломатів, політиків, журналістів, бізнесменів, письменників, діячів культури, військових тощо, для яких спілкування українською стає престижною професійною та життєвою необхідністю. Додатковим важелем закріплення української мови за кордоном є доведений факт її вивчення понад пів мільйоном учнів з України в школах багатьох країн світу, а що особливо важливо – поступове введення в навчальних програмах деяких зарубіжних держав окремих дисциплін: українська мова та література, історія та культура України. Це дає підстави стверджувати про появу в світі нового явища – українського мовного всесвіту. Це також українська культура в усіх її проявах, зокрема українські традиції звичаї та обряди, які стрімко закріплюються в тих країнах, де опинилися етнічні українці. Зокрема, це – українська кухня та, особливо – український вишитий одяг, який стрімко стає світовим брендом. Безперечно, що на тлі формування і кристалізації єдиного глобалізованого українського етнічного простору з українським культурним всесвітом логічно виникає і підвищений науковий інтерес до вивчення і висвітлення ролі української вишиванки у формуванні та збереженні національної ідентичності, у тому числі і закордонних українців, чим пояснюється актуальність даного дослідження.

Ще одним аргументом у цьому плані є недостатній рівень дослідження цієї важливої тематики вітчизняними і зарубіжними науковцями, її дисперсна присутність в їх працях. У даному контексті слід підкреслити, що найбільший внесок у дослідженні даної проблематики внесла Т. Кара-Васильєва [6] – докторка мистецтвознавства, членкиня-кореспондентка Академії мистецтв України у галузі українського декоративного мистецтва, провідна наукова співробітниця Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. Особливо цінним є її доробок в організації виставок

народного мистецтва в Україні та за її межами. Проте переважна частина її праць, зокрема фундаментальна монографія «Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю», видана в 2005 році, висвітлює різні аспекти художнього життя в Україні, такі як зміни напрямів і стилів, взаємовпливи народного та професіонального мистецтва, творення нових ідей – від авангарду на початку століття до пошуків стилю сучасних митців, а також описує особливості пошуку нових форм народного мистецтва та художніх промислів у 1930–1950 років тощо.

Першу вдалу спробу проаналізувати праці українських науковців, учених, етнографів й аматорів, які займалися дослідженням народного костюма за межами України й зробили помітний внесок в українське народознавство за кордоном здійснила Х. Нагорняк у статті «Історія дослідження українського костюма на сторінках українських зарубіжних видань», опубліковану у 17–18 випуску «Віснику Прикарпатського університету. Мистецтвознавство» за 2009–2010 роки. Авторка обґрунтовано підкреслює: «Аналіз ступеня дослідженості теми дає право стверджувати, що дотепер немає в українському мистецтвознавстві узагальнюючої праці, у котрій би в хронологічній послідовності були представлені дослідження діаспори»[7].

Серед перших матеріалів, присвячених фіксації та вивченню вишиванки за кордоном слід назвати тематичну інформативну відбірку щодо узорів українських вишиванок, виставлених в Музеї Союзу Українок Канади, оприлюднену в Календарі Українського Голосу 1953 року[8]. В наступні десятиліття, включно до початку ХХІ століття, канадські вчені-етнографи ретельно дослідили та опублікували низку важливих праць, присвячених різноманітним аспектам української вишиванки та вишивки в цілому.

Щодо дитячого аспекту вишиванки в Канаді слід навести наступні два приклади: перший – книжку К. Антонович «Український народний одяг», видану 1964 року англійською мовою у Вінніпезі, про яку пізніше художньо-публіцистичний часопис Союзу Українок Америки «Наше Життя» написав таке: «Опис народнього строю Полтавщини, що був виданий Організацією Українок Канади десять літ тому, оце появився вдруге у поширеному виданні. Авторка додала опис дитячого вбрання, що його зладила була для преси... Це є знаменитий підручник для режисерів та організаторів хорів і танкових гуртків та всіх, що дбають про стилеве народне вбрання»[9, с. 8]; другий – видане у 1981 році дослідження І. Зельської І. «Українська вишивка [найконечніші інформації]»[10], в якому вміщено окремий

розділ під назвою «Дитяча одежа» (с. 61–63), що вдало доповнює такі розділи як «Українська вишивка» (с. 9–13); «Кольори української вишивки» (с. 13–15); «Сорочки для жінок і дівчат» (с. 39–49); «Сорочки для чоловіків і хлопців». (с. 49–55) тощо.

Говорячи про роль вишиванки у формуванні та консолідації національної ідентичності, слід зазначити, що вона для українців – це не лише вища естетика побуту, його вершина, але й глибинна ознака самовираження нашого народу, його етнічний бренд. У ній зашифровані сакральні символи, які зберігають історію та сучасну культуру українців. Отже, українську історію, культуру та побут неможливо уявити без української вишиванки. Варто також підкреслити, що з давніх часів вишивану сорочку в усій її розмаїтті візуалізовано на тих сторінках вітчизняної історії, де йдеться про наших пращурів, козаків, українські традиції, національну культуру, обрядові святкування та народні звичаї. У ній закодовано єдність та розмаїття індивідуального й колективного історичного досвіду етнічних українців, включно тих, хто проживають за кордоном. Усвідомлення ролі вишиванки як маркера національної ідентичності найперше тісно пов'язано з її одно-стайним трактуванням як давнього культурного надбання традиційної української родини, її головного оберегу, який захищав своїх власників від усього злого, що особливо цінується і передається з покоління в покоління. Саме тому вишиті сорочки оздоблювали візерунками на рукавах, комірах і подолі так, аби малюнок торкався тіла. У давнину люди вірили, що через ці місця, де одяг перестав прикривати тіло, до них може підступитися зло. Отже, вишиванка – це традиційний одяг українців, їхній древній атрибут, який з давніх часів мав не лише практичне призначення, але й сакральне значення, будучи незмінним оберегом для усіх наших попередників та продовжуючи цю особливу роль і для нинішньої генерації та майбутніх поколінь. Адже в стародавньому одязі закодовано багато символів сили, добробуту та краси.

А нинішня російсько-українська війна, що триває з 2014 року, стала нагодою для актуалізації ідентичності українців, у тому числі шляхом все більш широкого носіння вишиванки, проведення благодійних ярмарків вишиванок на підтримку Збройних Сил України та відзначення свята вишиванки на національному і міжнародному рівнях. З початком повномасштабної фази великої війни 24 лютого 2022 року вишиванка стає символом вільних людей і свободи, української нескореності, сучасної культурної зброї проти російських окупантів, яка об'єднує українців з України та із-за її межами. Зокрема,

День вишиванки стає ще одним приводом заявити, що українці – вільний народ з багатою історією та культурними традиціями, який відчайдушно бореться з підступним загарбником. В умовах війни українська вишиванка трансформується на додатковий дієвий інструмент просування національних інтересів і презентації символіки нашої держави за кордоном. У цьому контексті роль класичної української діаспори та представників сучасної, п'ятої хвилі масової еміграції з України, що з'явилася внаслідок російсько-української війни, набуває особливого значення. Закордонні українці, незалежно від тривалості та географії їхнього перебування в різних зарубіжних країнах, розглядають національну вишивану сорочку як впливовий важіль утвердження у світі окремішності української культури, своєрідною візитівкою Батьківщини та глибинним символом Української держави і всього українства зарубіжжя.

Безперечно, встановити точний період появи українських вишиванок складно, але відомо, що зачатки цього ремесла існували за кілька тисячоліть до нашої ери. Археологи періодично виявляють залишки стародавнього посуду з візерунками, схожими на вишиванку. Так, встановлено, що в територіальних межах сучасної України вишивка існувала ще за часів Трипільської культури, яка відноситься до епохи пізнього неоліту (5500–3900 до н. е.). Мистецтво вишиванки стрімко розвивалося в Київській Русі. У ті часи вишиті сорочки були дуже дорогими і доступними як правило для багатіїв. Але існувало чимало спеціальних майстерень вишивальниць при школах і монастирях, де дівчаток навчали працювати із шовковими нитками, гаптувати золотом та сріблом на парчі, оксамиті, декорувати вироби перлами та коштовним камінням, у тому числі для оздоблювання риз священників та декорів церков тих часів.

Починаючи з XVII століття мистецтво вишиванки почало поширюватися в народі. Вишивати практично вміла кожна українка. З другої половини XIX століття мистецтво вишивання поступово виходить за межі хатнього ремесла і подекуди набирає форм кустарного промислу. Вишивана сорочка була характерною ознакою кожного українського регіону та, навіть, кожної місцевості, і тому легко відрізнити полтавську від подільської, гуцульську від поліської, буковинську від слобожанської тощо. В Україні вишивати вміли у всіх регіонах – кожна область, навіть окремі села володіли своїми унікальними техніками вишивання, при всьому тому, що характерні мотиви в орнаментах вишивки різняться у різних регіонах країни. Найчастіше присутні два домінуючих мотиви: геометричний (Гуцульщина, Поділля, Полтава)

та рослинний (Буковина, Волинь, Поділля, Побужжя). В українській вишивці переважають червоний та чорний кольори, яким народний фольклор надає магічного значення. Дівчата вишивали рушники на своє майбутнє весілля і демонстрували родичам нареченого. Поступово вишиванки стали доступнішими і все частіше використовувалися в побуті. З'явилися не лише жіночі, але й чоловічі вишиті сорочки. З українських класиків вишиванки любляв І. Франко, поєднуючи їх із піджаками та жупанами. Саме в такому одязі він сьогодні зображений на купюрі 20 гривень. А на початку ХХ століття, коли українська нація почала боротьбу за свої політичні права, за самостійність, вишиванка стала використовуватися як патріотичний та культовий одяг, символ української ідентичності.

А за наступний понад столітній історичний період українці пережили чимало доленосних подій та випробувань, особливе місце серед яких належить чотирьом хвилям масової еміграції з України. Перша потужна хвиля трудової еміграції зародилася в останню чверть ХІХ ст. і тривала до початку Першої світової війни в 1914 році. Наступна, військово-політична хвиля, охопила двадцятирічний період між двома світовими війнами у ХХ ст. Політично-військова – розпочалась наприкінці Другої світової війни і тривала до розпаду Радянського Союзу в 1991 році. Так звана заробітчанська хвиля розпочалася у 1990 роках. Отже, до початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року історично задокументовано чотири хвилі масової еміграції. Об'єднавчою характеристикою для всіх них було те, що кожний емігрант з України неодмінно клав у свою валізу декілька святих речей: Біблію, вишиванку, вишиваний рушник та сімейні обереги. Де б українців не розкидала доля, вони не забувають своє коріння. А представники нинішньої, п'ятої хвилі еміграції розповідають, що коли збирали тривожну валізу, то обов'язково клали туди і українську вишиванку, адже це – великий скарб. Отже, вишиванка емігрувала разом з нашими співвітчизниками, які покинули рідні місця ще понад сотні років тому і вимушені продовжити емігрувати і сьогодні через напад Росії на Україну. Унікальний феномен перевезення вишиванки чітко прослідковується на прикладі перших українських емігрантів до Канади, починаючи з 1890-х років, коли вони привезли із собою через океан відбиті у вишиваних узорах одягу, рушників тощо особливості своїх історичних місцевостей, насамперед із Західної України. Перші поселенці приїхали до Канади, як правило, у звичних, наприклад для жінок, оздоблених вишивкою верхніх вовняних спідницях, запасах, сорочках

та хустинах. А чоловіки були одягнуті в домотканих речах, довгих сорочках тощо. Важливим показником стало те, що привезений із собою народний одяг, насамперед святковий, тривалий час залишався нагальною необхідністю буття емігрантів й надалі, оскільки вишита сорочка стала обов'язковою його частиною, зокрема при сватанні, на весіллі, хрестинах, похованні тощо. Отже, на початковому етапі перебування українців за океаном, в умовах відсутності можливостей для швидкого налагодження виготовлення народного вбрання цінність привезеного із собою вишитого одягу вирости в рази, що істотно посприяло тому факту, що носити його, особливо на святах, стало престижно. З часом, українська вишиванка набула статусу обов'язкового атрибуту для участі в танцювальних гуртках і школах народного танцю, що дозволило винести її на загальний огляд, і не лише в національному середовищі співвітчизників, але й для місцевого населення та емігрантів з інших країн. Тому сьогодні в іммігрантському колі Канади українська вишиванка та вишивка в цілому – популярне і дедалі поширюване народне декоративне мистецтво. Їх періодично представляють на численних виставках, що відбуваються під час проведення фестивалів, різного рівня громадських заходах, пересувних виставках, на національних святах тощо. Прикметно, що з плином часу українська вишиванка в Канаді досягла такої високої оцінки, що вона стала об'єктом наукових досліджень, про що було зазначено вище. Додатковим підтвердженням цього стала видана у 1977 році праця М. Кейван про одяг перших українських поселенців в Канаді [11].

У період радянської влади, особливо в роки так званого «розвинутого соціалізму» (1970–1980 рр.) практично заборонені вишиті сорочки стали символом віри спочатку для українців на засланні в таборах, а згодом – і для дисидентів та українства загалом, яке передавало ідею про незалежність з покоління в покоління аж до 1991 року.

Із здобуттям незалежності в Україні розпочалася нова епоха розповсюдження вишиванок – вільного від попередніх радянських обмежень. Прикметно, що останніми рокам українська вишиванка та вишиті речі стали популярнішими за будь-який модний бренд. Ця тенденція охопила вже не лише Україну, але й сягає далеко за її межі. Українські та іноземні знаменитості, світові будинки моди («Valentino», «D&G» та інші) зробили свій вибір на користь українського етнічного одягу, а популярність та актуальність вишиванки була підтверджена авторитетним модним американським журналом «Vogue», який назвав українську вишиванку одним з головних трендів. Отже, з традиційного класичного українського вбрання утворилися

різні модифікації, в магазинах у зарубіжних країнах можна побачити вже вишиті сукні, піджаки, костюми, шорти тощо. Українська вишивка впевнено заповнила світовий ринок і стала дуже популярною в царині моди. Навіть світові зірки полюбили українське вбрання. Так, у вишиванці були помічені Джонні Деп, Міла Йовович, Ума Турман, Холлі Беррі, Кейт Мосс, Енн Хетуей, Лана Дель Рей, Майк Тайсон, Адель, Різ Уізерспун, Ніколь Кідман, Сандра Буллок, Джекі Чан, Діта фон Тіз, а також Клаудія Шиффер, Демі Мур, Сальма Хаєк обирають саме український національний одяг. Отже, українські вишиванки підкорюють світ, заворожуючи людей своєю самобутністю та глибоким змістом вишивки.

Щороку в третій четвер травня Україна відзначає унікальне національне свято – День вишиванки. Це свято самобутнє і не прив'язане до жодного державного чи релігійного. Саме цього дня мільйони українців дістають із шафи національне вбрання – вишиванку, і йдуть у ній на роботу, в університет чи до школи. А інспірована цим масштабним заходом акція «Народжені у вишиванках» вже стала традиційною, яку шанують як в Україні, так і за її межами. В її рамках прийнято дарувати вишиті сорочки новонародженим українцям, їх одягають у народне вбрання під час їх хрещення в церкві та реєстрації в консульських установах України за кордоном. Дітям при народженні дарують вишиту сорочку, аби та символічно оберігала їх від злої долі. Наприклад, до Дня вишиванки 18 травня 2023 року Посольство України у Канаді ініціювало акцію «Народжені у вишиванках», під час якої свої перші вишиті сорочки отримали діти зареєстровані в консульських установах України в Оттаві, Торонто та Едмонтоні. Проєкт реалізувався у співпраці з Конгресом Українців Канади, Vyshyvanka Association та Meest Canada. У рамках ініціативи вишиванки подарували дітям під час реєстрації в Канаді їх громадянства України за народженням. Українські консульства передавали вишиванки батькам під час отримання довідки про реєстрацію дитини громадянином України. Слід наголосити на тому, що ініціатива «Народжені у вишиванках» не є одноразовою, вона діє постійно, її учасники отримують можливість приєднатися до спеціальної програми лояльності від компанії Meest Canada[12].

Того ж дня щороку відзначається і Всесвітній день вишиванки – міжнародне свято, яке покликане зберегти давні народні традиції створення та носіння етнічного вишитого українського одягу. У цей день по всьому світу українці об'єднуються в одній ідеї і демонструють, що мають власну самоідентифікацію та національний код. Цей день

нагадує про свою національну та громадянську позицію, культурну освіченість та духовну свідомість. Святу передувала акція «Всесвітній день вишиванки», котру в 2006 році запропонувала студентка факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича Л. Воронюк. До цього спонукав її друг І. Житарюк, який прийшов на заняття у вишиванці. Л. Воронюк запропонувала одноклассникам та іншим студентам обрати один день і всім разом одягнути вишиванки. Спочатку вишиванки одягнули кілька десятків студентів та кілька викладачів факультету. У 2010 році День вишиванки відзначали, зокрема, у Львові, Рівному, Запоріжжі та Симферополі. У 2012 році в Чернівцях започаткували традицію дарувати вишиванки немовлятам, народженим в День вишиванки. Крім того, до свята почала долучатись українська діаспора по всьому світу. Зростаючі масштаби свята привели активістів до необхідності створення організаційного комітету для координації святкових заходів. Вже наступного року День вишиванки отримав підтримку на державному рівні. З початком бойових дій на Сході України вишиванки регулярно дарують українським захисникам. На сьогодні географія свята охоплює понад ста країн: щороку цього дня вся Україна та кожен куток планети, де живуть українці, перетворюється на унікальне явище і фантастичну красу. Де б українців не розкидала доля, вони не забувають своє коріння, на День вишиванки влаштовують святкування, одягають вишиту сорочку, бо пам'ятають, люблять і підтримують Батьківщину. Ідеєю свята є збереження українських цінностей та їх популяризація серед молоді та населення загалом. Свято не передбачає обов'язкових заходів, окрім одягання вишиванки. Впродовж святкування цього дня з ініціативи студентів, школярів, громадських та культурних діячів проводяться концерти, хода, конкурси, вечорниці, ярмарки. Саме ж свято запрошує кожного свідомого громадянина до абсолютно простого вчинку – одягнути вишиванку і в ній піти на роботу чи на навчання. Разом з тим, така дія має глибокий контекст, адже йдеться про вираження своєї національної та громадянської позиції, культурну освіченість та духовну свідомість.

Всесвітній день вишиванки є міжнародним святом, що покликане зберегти споконвічні народні традиції створення та носіння етнічного вишитого українського одягу. У 2023 році День вишиванки припав на 18 травня, а цього – на 16 травня. 2014 року в рамках свята було оголошено конкурс на найкраще сімейне, родинне фото у вишиванках. З-поміж найцікавіших заходів – підведення підсумків всеукраїнського фотоконкурсу «Моя родина у вишиванці», а також одночасне

виконання студентами у вишиванках державного гімну по всій Україні. Свято підхопили вісім країн світу, серед яких фігурували такі провідні зарубіжні держави як США, Канада, Німеччина, Франція, Італія, Португалія, Румунія та інші[13].

Всесвітній день вишиванки – подія, що об'єднує українців по всьому світу. Вбираючи вишиванку, вони демонструють свою національну приналежність, зв'язок з Україною, а головне – що на заходах завжди присутні діти вбрані у вишиванки, які переймають новітні традиції. Отже, громади зарубіжних українців активно підтримують та просувають ініціативи популяризації українського традиційного вбрання серед дітей, активно співпрацюють з місцевою владою та бізнесом. Вишиванка та інші елементи традиційного вбрання з'являються в маленьких українців за кордоном, передусім, як прагнення їх батьків закріпити розуміння української самоідентичності у дитини, пам'яті про її походження, відображення естетики та самобутності української культури. Впродовж останніх понад трьох десятиліть, що співпадають з періодом існування Незалежної України, вишиванка стала неодмінним атрибутом усіх урочистостей в українських недільних школах за кордоном, чи то на свята українські, чи державні в тій країні де знаходяться діти, чи події шкільного життя, театральні постанови, зустрічі з делегаціями з України тощо. Діти вбирають вишиванки і на відзначення релігійних свят, передусім до Різдва. Коли влаштовуються відповідні заходи, діти в традиційному українському вбранні співають колядок, влаштовують різдвяний вертеп. Сприяє цьому і об'єднання українських громад в українських християнських церквах за кордоном. Яскравими прикладами цього стало відзначення дітьми-українцями Різдва в грудні 2023 року та Нового року 2024 року в багатьох країнах світу. Так, 16 грудня 2023 року станиця Лондон зібрала на спільну коляду понад 300 пластунів, їх родини, друзів та високоповажних владик та отців Української Греко-католицької церкви та Української автокефальної церкви. Передача Вифлеємського Вогню миру, новацький вертеп про радість повернення тата з війни, коляда від пташат зі справжніми трьома царями, екстравагантна суперфешн коза з Кембриджа, веселі юнацькі пастирі та ангели, що писали малому Ісусу листівку Happy Birthday Jesus Christ і велика та справді спільна коляда з О. Мухомою – усі разом звіщали радісну новину про народження Христа. Після колядок, скуштувавши смачних та розмаїтих пампухів, рогаликів, сирників та плячків від Пласту юнацтво долучилося до роботи чудових майстерень: розписували яворівські ялинкові прикраси, крутили святвечірні свічки вистукували різдвяні

листівки-вибійки з ангелами та штампом-звільдою «Пласт Колядує», прикрашали медівнички. Щоб веселіше було майструвати – новацькі сестрички організували чудову лотерею, на якій кожен щось доброго виграв. Розіграш цінних пластових призів було велике щастя для переможців. А пошук в мішку з сіном навпомацки чогось доброго приказуючи «кво-кво на Різдво» приніс солодку радість не лише пташатам, новакам, юнацтву, а й батькам та організаторам. Поки діти майстрували, батьки мали змогу оглянути цінні лоти на благодійному аукціоні та зробити свої ставки. У підсумок, на зазначеному заході «Пласт колядує станиця Лондон» наколядувала біля 8,5 тис. фунтів стерлінгів, які стали конкретною допомогою Збройним Силам України. Але заходи зі збору коштів потреб української армії були продовжені і серед дорослих українців Лондона з тим, щоб повністю закрити замовлену потребу в закупівлі компонентів тактичної медицини, приладу нічного бачення та евакуаційної машини для бригад, де служать наші мужні військовослужбовці [14].

Гарні різдвяні традиції організації «ПЛАСТ Лондон» на Новий рік продовжили діти та юнаки Української школи у місті Сан-Антоніо (США), які також організували культурний захід Різдвяна Коляда, але вже 1 січня 2024 року. Зокрема, молодша група показала українську народну казку «Рукавичка» як символ прихистку звірят від холоду, а старша – розповіла про звичаї і традиції колядування в Україні і заспівала «Щедрик». І. Лазорчик та Г. Славінська, які є активними учасницями української громади в цьому американському місті, виконували колядки для відвідувачів заходу. «Широ дякуємо усім, хто долучився. Чекаємо на нашу перемогу у 2024 році, щоб не відзначати, а вже святкувати всі українські важливі дати!», – зазначила на своїй сторінці О. Браво, авторка проекту «Батьківська Хата». Варто нагадати про те, що Українська школа в Сан-Антоніо запрацювала у 2023 році. Заняття в школі спрямовані на вивчення чи підтримку української мови та на збереження українських традицій та культури. У навчальному році 2023/2024 у школі діє дві групи: молодша група для дітей 4–8 років та старша група для дітей 8–12 років [15], що є надійною гарантією збереження та подовження українських традицій в Сполучених Штатах Америки.

З часом відзначення Дня вишиванки на міжнародному рівні набуло інші найрізноманітніші форми. Наприклад, для візуального підтвердження своєї позиції щодо підтримки України у її війні з Росією засновник Фейсбуку М. Цукерберг, у роду якого були вихідці з України, у 2017 році заявив про введення з власної ініціативи санкцій проти

Росії через її агресію щодо української держави. Вдягнувши вишивану сорочку, він висловив власну позицію: «... вважаю Україну своєю другою батьківщиною. Тому не можу спокійно дивитися, як Росія поводить у Криму і на Донбасі» [16, с. 7–8]. А 23 травня 2019 року українець В. Козубський зійшов на найвищу гору Землі – Еверест одягнений у вишиту сорочку, яку вишила його тітка з села Буряківка Заліщицького району Тернопільської області. Орнамент вишиванки повторював родинний орнамент сорочки, яку носив дід Віталія. У цій сорочці В. Козубський уже побував на вершинах чотирьох гір – Кіліманджаро (5895 м), Аконкагуа (6962 м), Ельбрус (5642 м) та і на найвищій горі – Джомолунгмі (8848,43 м) [17].

На особливу увагу заслуговує виключна роль наших співвітчизників як носіїв української вишиванки у створенні позитивного іміджу України у світі. На нашу думку, для позитивного ставлення до зовнішньо переміщених осіб існують серйозні підстави. Українці привезли з собою та навчають бажаючих зарубіжних громадян щити сорочки-вишиванки, хрести-обереги, хустки-обереги та тризуби-обереги, яких передають на фронт, разом з гуманітарною допомогою. За традицією, такі обереги починають виготовляти на початку нового Місяця, по вівторках та четвергах, коли вони, на думку генераторів поширення цих прекрасних традицій, набувають магічну силу. Цей шляхетний рух набуває все більше масового характеру за кордоном. Так, до Дня української вишиванки весь світ, умовно кажучи, одягається вишитих сорочках – у 2023 році носіїв вишиванок було в рази більше, ніж в минулі роки. Крім українців, уже давно за кордоном у вишиванках одягаються все більше іноземців на знак солідарності з Україною, яка відстоює не лише власну незалежність, але й європейські цінності. Яскравим прикладом у цьому плані служить шляхетний жест з боку королеви Іспанії Летиції, прем'єр-міністра Канади Джастіна Трюдо та голови Європейської Комісії Урсули фон дер Ляєн, які періодично носять українські вишиванки. Інший приклад: за сприяння української громади в Південноафриканській Республіці у День вишиванки 2020 року диктори центрального телебачення країни вдягнули вишивані сорочки, які стали візитівкою, запрошенням і заклик до південноафриканського глядача – дізнавайтесь про Україну більше та відвідайте її. І таких прикладів з кожним роком стає все більше і більше.

Отже, українське національне вбрання ще раз продемонструвало свою спроможність у зміцненні відносин та поліпшенні соціокультурної співпраці між народами. Вишиванки також все ширше використовуються у побуті, насамперед у сім'ях, де за межами нашої країни проживають українці-переселенці. Таким чином, вишиванка – не

просто одяг, це оберіг, національний символ, що об'єднує тих, хто серцем і душою вболіває за свою Батьківщину, поважає багаті традиції українського народу, прославляє безцінні культурні надбання на теренах нашої країни та далеко за її межами. А наявність чисельної української діаспори та представників п'ятої хвилі емігрантів з України лише всіляко консолідує та поширює ці виключно позитивні явища.

Література

1. Населення України. Вікіпедія. 2022. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 22.02.2022).
2. Населення України на кінець 2022 року становило близько 31,4 млн осіб, 1,15 млн живуть на окупованій території – УЦОЗ. Ukr.net. 2023. URL : <https://bin.ua/news/economics/economic/293070-naselennya-ukrayini-na-kinec-2022-roku-stanovilo.html> (дата звернення 28.04.2023).
3. Чисельність населення України варіюється від 28 до 34 мільйонів – демографи. Укрінформ. 2023. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3692465-ciselnist-naselenna-ukraini-variuetza-vid-28-do-34-miljoniv-demografi.html> (дата звернення 06.04.2023).
4. Науковий семінар «Українська еміграція та міграційні процеси в Україні як результат сучасної російсько-української війни та їхні наслідки для етнополітичного, соціально-економічного, демографічного і мовно-культурно розвитку держави». *Народна творчість та етнологія*. 2023. 2.
5. Касянюк М. У ЄС понад 4 мільйони українців: куди їдуть найбільше біженців, а звідки масово виїжджають. URL : https://zakordon.24tv.ua/yakih-krayin-masovo-viyizhdzhayut-ukrayinski-bizhentsi-dani-yevrostatu_n2513559 (дата звернення 16.03.2024).
6. Див.: Кара-Васильєва Т.: Бібліогр. покажч. Київ, 2002. 51 с.
7. Нагорняк Х. Історія дослідження українського костюма на сторінках українських зарубіжних видань. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. 2009–2010. Вип. 17–18. С. 59–63.
8. Взори українських вишиванок в Музею Союзу. *Календар Українського Голосу* 1953. Річник 36. Вінніпег, 1953. С. 120–123.
9. Наше Життя. 1965. Квітень.
10. Зельська І. Українська вишивка [найконечніші інформації]. 2–е вид. Вінніпег; Торонто], 1981. 93 с.
11. Кейван М. Одяг перших українських поселенців в Канаді // Жіночий світ. Вінніпег, 1977. Ч. 11/12. С. 13–15.
12. Українські немовлята, народжені в Канаді, отримують у подарунок вишиванки. Сайт Посольства України в Канаді. URL : <https://canada.mfa.gov.ua/news/ukrayinski-nemovlyata-narodzeni-v-kanadi-otrimayut-u-podarunok-vishivanki> (дата звернення 04.01.2024).
13. Україна готується до Дня вишиванки: історія та традиції свята. URL : <https://www.unian.ua/society/10115725-ukrajina-gotuyetsya-do-dnya-vishivanki-istoriya-ta-tradiciji-svyata.html> (дата звернення 03.01.2024).

14. Сайт організації «ПЛАСТ Лондон – Plast London». 20.12.2023. URL : <https://plastlondon.org.uk/news/zaproshuyemo-na-plast-kolyaduye-v-londoni/> (дата звернення 20.12.2023).

15. Українська школа у Сан-Антоніо провела різдвяне свято. URL : <https://global-ukraine.gbhs.fr/news/rizdvianu-koliadu-orhanizuvaly-v-ukrainskii-shkoli-u-san-antonio?fbclid=IwAR3SBySet4Yv4ebphsPTE2mXbUwi0nBvjyug3QnLLdXigY Ld-1CAKkYVvK> (дата звернення 02.01.2024).

16. Колесніченко-Братунь Н. Символи національної ідентичності і культурна дипломатія. «Україно моя вишивана : етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки»: Зб. тез Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, присвяченої Всесвітньому дню вишиванки 21 травня 2020 р. Київ, 2020.

17. Жуган В. На Еверест у вишиванці: історія українця // BBC News Україна, 20.07.2019. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-49022914> (дата звернення 03.01.2024).

References

1. *Naselennya Ukrayiny* [Population of Ukraine]. (2022). Wikipedia – Wikipedia: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (Last accessed: 22.02.2022) [in Ukrainian].

2. *Naselennya Ukrayiny na kinets' 2022 roku stanovilo blyz'ko 31,4 mln osib, 1,15 mln zhyvut' na okupovaniy terytoriyi* – UTSOZ (2023). [By the end of 2022, the population of Ukraine was about 31.4 million people, 1.15 million of whom live in the occupied territory – the UTSOZ]. Ukr.net: URL: <https://bin.ua/news/economics/economic/293070-naselennya-ukrayini-na-kinec-2022-roku-standovilo.html> (Last accessed: 28.04.2023) [in Ukrainian].

3. *Chysel'nist' naselennya Ukrayiny varyuyet'sya vid 28 do 34 mil'yoniv – demohrafiy* (2023). [The population of Ukraine varies from 28 to 34 million - demographers]. Ukrinform – Ukrinform: URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3692465-ciselnist-naselenna-ukraini-variuet-sa-vid-28-do-34-miljoniv-demografi.html> (Last accessed: 06.04.2023) [in Ukrainian].

4. *Naukovyy seminar «Ukrayins'ka emihratsiya ta mihratsiyni protsesy v Ukrayini yak rezul'tat suchasnoyi rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny ta yikhni naslidky dlya etnopolitychnoho, sotsial'no-ekonomichnoho, demohrafichnoho i movno-kul'turno rozvytku derzhavy»* [Scientific seminar «Ukrainian emigration and migration processes in Ukraine as a result of the modern Russian-Ukrainian war and their consequences for the ethno-political, socio-economic, demographic and linguistic-cultural development of the state»]. (2023). *Narodna tvorchist' ta etnolohiya – Folk creativity and ethnology*. № 2. [in Ukrainian].

5. Kasiyanchuk, M. (2024). *U YES ponad 4 mil'yony ukrayintsiv: kudy yidut' naybil'she bizhentsiv, a zvidky masovo vyyizhdzhayut'* [There are more than 4 million Ukrainians in the EU: where are the most refugees going, and where are they leaving en masse]. Zakordon.24tv – Zakordon.24tv: URL: https://zakordon.24tv.ua/yakih-krayin-masovo-viyizhdzhayut-ukrayinski-bizhentsidani-yevrostatu_n2513559 (Last accessed: 16.03.2024) [in Ukrainian].

6. Kara-Vasyl'yeva, T. (2002). *Bibliografichnyi pokazhchyk* [Bibliographical Guide]. Kyiv [in Ukrainian].
7. Nahomyak, Kh. (2009–2010). *Istoriya doslidzhennya ukrayins'koho kostyuma na storinkakh ukrayinskykh zarubizhnykh vydan'* [The History of the Study of Ukrainian Costume on the Pages of Ukrainian Foreign Publications]. *Visnyk Prykarpat-s'koho universytetu. Mystetstvoznavstvo – Bulletin of the Carpathian University*. Art history. Vol. 17–18. P. 59–63 [in Ukrainian].
8. *Vzory ukrayins'kykh vyshyvank v Muzeyu Soyuzu* [Samples of Ukrainian Embroidery in the Museum of the Union]. (1953). *Kalyendar Ukrayins'koho Holosu 1953. Richnyk 36 – Ukrainian Voice Calendar 1953. Yearbook 36*. Winnipeg. P. 120–123 [in Ukrainian].
9. Nashe Zhyttya [Our life]. (1965). April [in Ukrainian].
10. Zel's'ka, I. (1981). *Ukrayins'ka vyshyvka [naykonechnishi informatsiyi]*. [Ukrainian Embroidery [The Most Recent Information]. 2nd edition. Winnipeg; Toronto. 93 p.[in Ukrainian].
11. Keyvan, M. (1977). *Odyah pershykh ukrayins'kykh poselentsiv v Kanadi*. [Clothing of the First Ukrainian Settlers in Canada]. *Zhinochyy svit – Women's world*. Winnipeg. Ch. 11/12. P. 13–15 [in Ukrainian].
12. *Ukrayins'ki nemovlyata, narodzheni v Kanadi, otrymayut' u podarunok vyshyvanky* [Ukrainian Babies Born in Canada Will Receive Embroidery as a Gift]. (2024). *Sayt Posol'stva Ukrayiny v Kanadi – Website of the Embassy of Ukraine in Canada*: URL : <https://canada.mfa.gov.ua/news/ukrayinski-nemovlyata-narodzheni-v-kanadi-otrimayut-u-podarunok-vishivanki> (Last accessed: 04.01.2024) [in Ukrainian].
13. *Ukrayina hotuyet'sya do Dnya vyshyvanky: istoriya ta tradytsiyi svyata*. (2018). [Ukraine is Preparing for Vyshyvanka Day: History and Traditions of the Holiday]. *UNIAN – UNIAN*: URL: <https://www.unian.ua/society/10115725-ukrajina-gotuyetsya-do-dnya-vishivanki-istoriya-ta-tradiciji-svyata.html> (Last accessed: 03.01.2024) [in Ukrainian].
14. *Sayt orhanizatsiyi «PLAST London – Plast London»*. [Website of the Plast London Organization] (2023): URL: <https://plastlondon.org.uk/news/zaprosuyemona-plast-kolyaduye-v-londoni/> (Last accessed: 12.20.2023) [in Ukrainian].
15. *Ukrayins'ka shkola u San-Antonio provela rizdvyane svyato*. [The Ukrainian School in San Antonio Held a Christmas Holiday]. *Global Ukraine – Global Ukraine* (2024): URL: <https://global-ukraine.gbhs.fr/news/rizdvianu-koliadu-orhanizuvaly-v-ukrainskii-shkoli-u-san-antonio?fbclid=IwAR3SBySJet4Yv4ebphsPTE2mXbUwi0nBvjyqyug3QnLLdXigY Ld-1CAKkYVvK> (Last accessed: 02.01.2024) [in Ukrainian].
16. Kolesnichenko-Bratun', N. (2020). *Symvolny natsional'noyi identychnosti i kul'turna diplomatyya* [Symbols of National Identity and Cultural Diplomacy] «*Ukrayino moya vyshyvana: etnokul'turnyy ta osvitr'o-vykhovnyy potentsial ukrayins'koyi vyshyvanky*». *Zbirnyk tez Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi onlayn-konferentsiyi, prysvyachenoyi Vsesvitn'omu dnyu vyshyvanky 21 travnya 2020 r. – «Ukraine is My Embroidery: Ethnocultural and Educational Potential of Ukrainian Embroidery»*. *Collection of Theses of the All-Ukrainian Scientific and*

Practical Online Conference Dedicated to the World Embroidery Day on May 21, 2020. Kyiv, 2020 [in Ukrainian].

17. Zhuhan, V. (2019). *Na Everest u vyshyvantsi: istoriya ukrayintsya* [On Everest in a Quilt: The Story of a Ukrainian]. BBC News Ukraine: URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-49022914> (Last accessed: 03.01.2024) [in Ukrainian].

Rendiuk T. Gh.

Doctor of History, a chief research fellow at the Ukrainian Ethnological Centre Department of M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine. orcid:.org/0009-0000-1361-0316 rendiuk55@ukr.net

Vyshyvanka Day – Evolution of the Holiday from a Cultural Event of Regional Significance to the World Embroidery Day

Vyshyvanka Day is a holiday that unites Ukrainians all over the world and glorifies our culture and traditions. Vyshyvanka Day was founded in 2006 by L. Voronyuk, then a student of Chernivtsi Fedkovych National University. She suggested to her fellow students to choose one day and all come together to classes in vyshyvanka. At first, several dozen students came to the university in embroidered clothes. Then some teachers joined the campaign, and over the years the holiday became more and more popular. In 2024, the holiday fell on May 16. World Embroidery Day is also celebrated annually on the third Thursday of May. This international holiday is designed to preserve ancient folk traditions of creating and wearing ethnic embroidered Ukrainian clothes. On this day, Ukrainians all over the world unite in one idea and demonstrate that they have their own self-identification and national code. This day reminds of one's national and civic position, cultural education and spiritual awareness.

On the basis of the analysis of various factual material of Ukrainian and foreign origin, it has been proven that for Ukrainians, embroidery is a deep symbol of national identity, a sign of self-expression of our people, its ethnic brand. Vyshyvanka is a national symbol uniting those who support their Motherland with their hearts and souls, respect rich traditions of the Ukrainian people and glorify priceless cultural heritage on the territory of our country and far beyond its borders. It transmits these national values from the older generations of Ukrainians to the young. This phenomenon ensures the continuity of Ukrainianness throughout the world. For the first time, the special role of vyshyvanka as an indicator of the national identity of Ukrainians abroad is investigated - both for the classic diaspora and for the modern, new wave of emigrants provoked by the current Russian military aggression against Ukraine. Particular emphasis is placed on the participation of children of Ukrainians abroad in numerous events on the occasion of World Vyshyvanka Day and calendar holidays, such as St. Nicholas, Christmas, Easter, etc. So, Ukrainian history, culture and holidays of our compatriots abroad cannot be imagined without Ukrainian vyshyvanka.

Against the background of the formation and crystallization of the globalized Ukrainian ethnic space as a result of the mass emigration of Ukrainian residents to 150 foreign countries because of the modern full-scale phase of the Russian-Ukrainian war with its single Ukrainian linguistic universe, there is logically an increased scientific interest in studying and highlighting the role of Ukrainian vyshyvanka in the formation and preservation of the national identity of Ukrainians, including those abroad, which explains the relevance of submitted study.

Keywords: *Vyshyvanka Day, folk embroidery, Ukrainians abroad, symbol, amulet.*